

Društvenik.

„Domoljubova“ priloga. posvečena
izobrazbi in našim društvom.

Zgodovina naše monarhije pod vladjo cesarja Franca Jožefa I.

(Dalje.)

Sedaj je cesar imenoval grofa Potockega za ministrskega predsednika in mu naložil, da se pogaja s Slovani. Ali pogovori so se morali končati brez uspeha in februarja l. 1871 je prijel državne vajeti v roko Hohenvart, ki so ga na Kranjskem izvolili za državnega poslanca. Obetal je na obe strani. Tudi Slovenci smo predložili Hohenvartu svoje skromne želje, pred vsem, da se izpelje ravnopravnost, ki jo obeta § 19. Tudi ustanovitev enotne slovenske dežele, ki naj bi združevala vse Slovence, ki stanujejo v Avstriji, je prišla zopet na dnevni red. Da bi se odpravile krivice pri sodiščih, se je zahtevalo slovensko nadsodišče v Ljubljani. Seveda tudi ni izostala misel o slovenski univerzi, slovenskih srednjih, trgovskih in obrtnih šolah.

Preslavni voditelji Čehov, med njimi prvak dr. Vladislav Rieger, so predložili svoje zahteve, ki so tvorile temeljne točke češkega programa. Cesar je bil že voljan priznati češke tirjave in je obljubil češkemu deželnemu zboru, da se hoče dati kronati za češkega kralja. Toda v tem trenutku se je dvignil vihar med Mažari in Nemci, ker so se bali, da izgube s tem oboji svojo nadvlado. Min. Hohenvart je odstopil oktobra 1871 in postal duša opozicije. Vlado je prevzel nemški liberallec grof Aueršperg, ki se je odločil izvesti ustavo iz l. 1867. Ni se menil za nasprotnike. Da bi zlomil moč federalistov, je dal izpremeniti volivni red za državni zbor, v katerega so doslej volili deželni zbori. Odslej naj bi volilo ljudstvo samo, ker bi ljudski zastopniki gotovo ne delali vladi toliko preglavic, kot pa odposlanci deželnih zborov. Misli je, da bo mogoče z raznimi gospodarskimi vprašanji odložiti državno pravne in narodne zahteve deželâ.

Za državni zbor je bilo določenih 353 poslancev. Veleposestniki bi volili 85, mesta, trgi, trgovske in obrtne zbornice 137, kmetje pa 131 zastopnikov. Že tu se vidi, da je bilo vse prirojeno v korist Nemcev, poleg tega so pa bili še posamezni okraji tako sestavljeni, da so imeli

Nemci zopet dobiček. Nova zbornica, ki je bila torej sestavljena iz štirih kurij, je imela nemško lice. Opozicije Slovanov ni bilo skoro nobene, ker se Čehi od l. 1863 niso udeleževali zborničnih posvetovanj, ostala četa Poljakov in Slovencev je pa sedaj zapustila zbornico, ko je minister Aueršperg izvedel direktne volitve, ki so vzele zlasti slovanskim deželnim zborom vso moč, ki so jo imeli dosedaj.

V.

(Leto 1872. do 1893.)

Kakor smo tedaj videli, je minister Aueršperg vpeljal nov način državnoborskih volitev posebno radi tega, da bi zlomil moč slovanskih deželnih zborov, ki večinoma niso hoteli voliti zastopnikov v državni zbor, ki je bil torišče nemških nasilstev.

Kakor znano, se Slovanom ni prav posebno dobro godilo. Nekoliko srečnejše so se počutili doma v svojih deželnih zborih, kjer so lahko več storili za narodno misel. Na Kranjskem so za prubo narodne zavesti mnogo storili tabori, ki so se vršili od leta 1869. do 1871. po širni Sloveniji. Ti tabori so bili pravi ljudski parlamenti, kjer je bilo zbranih do 30 tisoč ljudi iz vseh krajev.

Društveno, izobraževalno in zabavno življenje se je razvijalo v čitalnicah, ki so se začele ustanavljati v vseh večjih krajih. Ljubljana je seveda v vseh ozirih prednjačila in postala kmalu središče narodnega življenja. Politična društva, Dramatično društvo, Glasbena Matica, razna tiskovna in gospodarska društva so započela svoje delovanje in netila mlado narodno navdušenost.

Ob petindvajsetletnici cesarjevega vladanja leta 1873. so se narodi zopet zbrali, da počaste svojega vladarja. To leto je vladar tudi pozval narode, naj izvolijo poslanca za državni zbor. Federalisti so se nekaj časa obotavljali, ali nato so se vseeno podali v volivni boj. Da bi si pridobili ugodnejše stališče, so se Slovenci in Hrvatje združili z nekaterimi katoliškimi Nemci v Hohenvartov klub. Dalo bi se marsikaj doseči, ali zunanji dogodki na Balkanu so stopili v ospredje in odslej se je kovala večinoma vnanja politika.

Leta 1875. so se uprli Bosanci in Hercegovci Turčinu, ki je v svojem srdcu

ubogo rajo kar klal in požigal njihove domove. Do 250 tisoč Srbov in Hrvatov je pribežalo v Avstrijo in prosilo zavetja. Maja meseca 1876 napovedo Srbi Turkom vojno, koj na to pa še Črnagora, Rumunska in končno še Rusija. Car Nikolaj II. je prodiral naravnost proti Carigradu, kamor je tudi prihrumel ob novem letu 1878. Kmalu nato se je sultan udal in sklenil z Rusi mir svetoštetanski (poleg Carigrada). Turki so odstopili Črnigori, Srbiji in Rusiji veliko zemlje. Rumuncem in Srbom so morali priznati neodvisnost, Rusiji pa dovoliti, da je ustanovila Bolgarsko kneževino.

Evropske velesile so uvidele, da bi vsled ruske zmage silno zrastel ruski vpliv na Balkanu in so radi tega posegle vmes. Na kongresu v Berlinu so predvsem zmanjšali meje bodoče Bolgarije in odrekli rusko zahtevo po prostem prehodu skozi dardanelski preliv pri Carigradu. Bosno in Hercegovino so odločili Avstriji, ki naj bi te dežele zasedla in pomirila.

Toda Turki niso hoteli zlepa pustiti teh deželâ Avstriji in le močna armada s 120 tisoč možmi je ukrotila mohamedance. Avstrijski Slovani so se veselili novih slovanskih bratov, prestrašili so se pa Nemci in celo rovali proti okupaciji Bosne.

To malenkostno delo liberalne večine je bil pač najboljši dokaz slabosti teh gospodov, ki so sicer dvajset let gospodovali, ali bore malo storili za državo. Ti nemško-nacionalni politiki je pa okupacija Bosne zastavila pot na srečo vseh dobromislečih.

Naloga, ki jo je poveril berlinski shod evropskih velesil naši državi, da naj zasede Bosno in Hercegovino ter napravi v teh deželah mir in red, je bila prvo znamenje, da se je obrnil na boljše položaj Avstro-ogrske, ki je bila od krimske vojne popolnoma osamljena. Zlasti nesreče zadnjih let na Laškem in na Nemškem ter denarni polom leta 1873., vse to je pripravilo našo državo ob ugled pri sosedih. Umevno je torej, da se je vlada veselila tega pokreta na zunaj in se lotila z novim ognjem vnanjih zadev.

Liberalna nemška vlada je bila notranjemu razvoju Avstrije največja nesreča. Prizadevanja cesarjeva in njegovih ministrov, da bi se spravili Čehi, Poljaki in morda tudi Slovenci, bi se večkrat že uresničila, če bi ne bilo spletk liberalcev.

Nejevolja na dvoru je pomedla z nesrečno liberalno gospodo. Vlado je poveril cesar grofu Tafeju, ki je bil njegov prijatelj že od mladega.

Takoj leta 1879. se je Tafeju posrečilo, da je privedel Čeha v državni zbor, za katerega niso marali celih šestnajst let. Tako je dobil državni zbor novo večino »železni obroč« imenovano, ki so jo tvorili Slovani s katoliškimi Nemci. Glava ji je bil grof Hohenwart, ki je tirjal predvsem večjo samoupravo dežel in narodno enakopravnost. Da bi nekoliko pomirila Čeha, je vlada dala leta 1882. razdeliti praško vseučilišče v samostojen češki in nemški del. Tedaj so tudi začele vscvitatati nove češke srednje in strokovne šole.

Tudi Slovenci smo se veselili novega pokreta pri vladi in začeli prostejše dihati. Slovensko ljudsko šolstvo se je na novi narodni podlagi ugodnejše razvijalo, pa tudi v srednje šole se je odprla pot našemu jeziku. Lepa vrsta slovenskih pisateljev in pesnikov (Jurčič, Stritar, Levstik, Kršnik, učenjak Miklošič, Janežič itd.) je delala čast slovenskemu imenu, katerim so narodnjaki tudi odkrivali spomenike. Ustavno življenje je tudi vplivalo na razvoj slovenskih političnih strank, od katerih so se v eni zbirali pod Bleiweisovim vodstvom stari narodnjaki, mlajši doktorji so pa stopili okoli »Slov. Naroda«. Medsebojna borba je bila včasih zelo ostra.

Probujeni narodni zavesti se imamo tudi zahvaliti, da so se staremu ljubljanskemu občinskemu svetu, kjer so vladali doslej le nemškutarji, začela majati tla. Leta 1882. so si Slovenci priborili vse tri razrede in nemškutariji je v mestni hiši odzvonilo za vedno. V ti dobi je tudi Kranjska na zunaj dobila samoslovensko lice. Deželno predsedstvo je imel v rokah Slovenec baron Winkler, nekaj pozneje je pa bil imenovan iz slovenske večine deželnega zbora dr. Poklukar za glavarja. Pa še en slovenski praznik je obhajal narod tedaj. Leta 1883. je minulo šeststo let, kar je prišla Kranjska z drugimi obmejnimi deželami pod habsburško rodbino. Ob ti priliki je cesar obiskal Kranjsko, ki je bila vsa v slavnostni obleki in se veselila svojega narodnega preporoda v prisotnosti vladarjevi.

Vlada Tafejeva je pa dosegla tudi velik uspeh na zunaj. Prvega koraku na boljše, ki ga je Avstro-ogrska napravila z okupacijo, so sledili drugi. Zviti Bismarck je leta 1866. in 1870. popolnoma dosegel svoj cilj. Povzdignil je namreč Nemčijo v velesilo prve vrste. Da bi si Nemčija ohranila mir, je bilo predvsem treba zaveznikov in prvega od teh si je poiskal na Dunaju. Leta 1879. sta Nemčija in Avstro-Ogrska sklenili prijateljsko zvezo in si zagotovili v slučaju vojske medsebojno pomoč. K ti zvezi je pristopil leta 1882. laški kraj in s tem je bila ustanovljena trozveza, ki še danes obstoja.

S tem je bila naša država na zunaj varna in je lahko posvetila svoje sile notranji preureditvi. Prvi korak v socialni zakonodaji je bila postava o delavskem varstvu, ki je uvedla 11-urni delavnik, nedeljski počitek in zavarovanje za nezgode.

Spremenili so se direktni davki, določil vsakoletni proračun in sklenile razne železniške zveze v proslah domače trgovine.

Pri izvrševanju zakona o enakopravnosti narodov je imel Tafe veliko opravka z nemškimi liberalci, ki mu niso mogli odpustiti, da jih je odrinil od vladne mize, pri kateri so sedeli dvajset let. Ko je Tafe ustregel želji Slovanov in odredil, da morajo uradniki občevati s strankami v njihovem jeziku, tedaj je ta pravična in samobsebi umevna stvar tako raztogotila Nemce, da so začeli kričati o »zatiranju Nemcev«. Najhujše so seveda rogovilili Nemci na Češkem. Sedaj, ko so imeli v češkem deželnem zboru Čehi večino, so Nemci kar hoteli, da se razdeli dežela v nemški in češki del, o čemer pa prej niso marali kar nič čuti, ko so se Čehi skušali na ta način rešiti nemške pesti, da so zahtevali ločitev uradov v nemške in češke. Tako je rastla nejevolja na obeh straneh in iz žrjavice je vspametel požar, ki je najprej uničil Tafejev ministrski stolec, potem pa ljuto divjal po celi državi skoro deset let.

Pa tudi za razširjenje volivne pravice za državni zbor ima Tafejeva vlada zaslugo. Dosedaj so imeli volivno pravo le oni, ki so plačevali 20 K davka. Ker so se pa množili glasovi, ki so zahtevali popljošenje volivne pravice, je vlada znižala davčno vsoto na 10 K in dala tako širšim množicam volivno pravico.

Decembra 1888 je Avstrija zopet s'avila 40-letnico vladanja cesarjevega, ki se ga je tudi vladar sam spominjal s tem večjim veseljem, ker ga je obdajala ob ti priliki tudi mala družinica njegovega sina Rudolfa, na katerega je pač oče tedaj opiraj vse svoje upe. Ali že januar 1. 1889. je prinesel žalostipolno vest, da je cesarjevič umrl. S cesarjem vred je žalovala tudi vsa monarhija, kajti Rudolfova učenost, hrabrost in odločnost so bile pač obče znane.

Vse je obetalo, da bo mogoče izvesti spravo med Čehi in Nemci. Češki voditelj veliki Rieger je že skoro dosegel, kar je želel ali tu se je izvršil na Češkem notranji prevrat, ki je ves položaj na mah spremenil. Staročeška stranka se je morala umakniti Mladočehom, ker se jim je zdela prepustljiva napram Nemcem. Mladočehi so povzročili tak vihar, da je vlada proglasila v Pragi zopet izjemno stanje. Narodnostni spori so postajali čedalje hujši in vladi ni kazalo drugega, kot oditi se socialnim demokratom in sploh ljudskim strankam, ki so zahtevale najširše volivne pravice za državni zbor. Ljudski zastopniki bi imeli več smisla za gospodarsko delo in bi ne ubijali dragega časa s samimi narodnimi prepiri.

Tu so pa vstali proti Tafeju novi sovražniki, to je vsi privilegovani stanovi in narodi, ki so se bali za svoje »posestno stanje«, katerega bi gotovo zgubili, ako bi se le kolikaj širša volivna pravica uvedla. Ti nezadovoljneži so bili seveda zopet Nemci, pa tudi poljska šlahta, ki je doma v Galiciji prav kruto gospodovala nad Rusini.

Štirinajstletnega ministirovanja grofa Tafeja je bilo konec in leta 1893. je nastopil knez Vindišgrec.

(Dalje prihodnjič.)

Za vero sv. Cirila in Metoda.

Novo društvo za razširjanje krščanske izobrazbe in katoliške vere.

Verni Slovenci! Prva in največja milost, ki nam jo je Bog dal, je milost prave vere, in naša največja sreča je, da smo rojeni in vzgojeni v katoliški, edino zveličalni cerkvi Kristusovi. Zatorej mora biti naša prva skrb, da se prava vera, ta »dragoceni biser« in »zaklad« (Mat. 13, 44, 45) med nami ohrani in zavaruje. Še več! Vsak dober katoličan tudi želi, da bi bili take srečni vsi narodi in vsi ljudje, da bi vsi spoznali in čistili pravega Boga in Jezusa Kristusa, našega Odrešenika, in da bi vsi bili udje edino prave Kristusove cerkve. Kolika žalost mora torej napolnjevati srce vsakega vernega Slovenca, če pomisli, da je celo toliko naših bratov po rodu in jeziku — ločenih od prave cerkve. Izmed vseh Slovanov je le okoli 35 milijonov katoličanov, nad 80 milijonov pa je ločenih od katoliške cerkve.

Rin-ski papeži so si vedno prizadevali, da bi se vzhodni kristjanje spet zedinili s katoliško cerkvijo; z največjo ljubeznijo pa so se obračali do vzhodnih Slovanov. Doslej so okoli 4 milijone Slovanov (Rusinov, Srbo-Hrvatov, Bojarov) pridobili za katoliško cerkev, a pridobili bi jih bili še veliko več, ko bi bili dobili več podpore pri katoliških narodih. Goreče in vztrajno prizadevanje rimskih papežev je vsem katoličanom, posebno pa vernim katoliškim Slovanom v zgled in opomin, da ne smemo pozabiti od katoliške cerkve ločenih bratov. Slovenci so že pokazali, da hočejo biti tudi v tem oziru dobri katoličani. Leta 1852. so slavni lavantinski škof A. M. Slomšek ustanovili »Bratovščino sv. Cirila in Metoda« za cerkveno zedinjenje razkolnih Slovanov. Bratovščina se je hitro razširila po vseh avstrijskih deželah, a zdaj je že skoraj pozabljena; le v lavantinski škofiji se je po prizadevanju sedanjega lavantinskega škofa prevzvišenega dr. M. Napotnika še nekoliko ohranila.¹⁾ V prenovljeni obliki pa živi in cvete na Moravskem. Tam so jo nekateri goreči duhovniki prenamenili v pobožno misijonsko družbo po zgledu nemške družbe sv. Bonifacija. Dali so ji ime »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda« pod zavetjem preblažene Device Marije. Leta 1891. je to Apostolstvo dobilo cerkveno potrjenje, leta 1893. pa je bilo od papeža Leona XIII. obdarjeno z mnogimi odpusti. Središče Apostolstva je na Velehradu na Moravskem, od-

¹⁾ Glej pastirski list o sv. Cirilu in Metodu z dne 9. februarja 1906.

koder sta sv. Ciril in Metod razširjala luč krščanske vere med Slovani in po svojih učencih tudi v naših krajih utrjevala pravo vero. To pobožno misijonsko Apostolstvo so naš goreči knezoškof dne 12. junija t. l. potrdili za ljubljansko škotijo in imenovali nižje podpisane duhovnike za odbornike, ki naj poskrbijo, da bi se Apostolstvo med našim vernim ljudstvom razširilo.

Verni Slovenci! »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pod zavetjem preblazene Device Marije« nam ohranja in oživlja spomin na slavnega škofa Slomška; od njegove »Bratovščine sv. Cirila in Metoda« se le toliko razlikuje, da z molitvijo združuje tudi dejansko apostolstvo in dejansko ljubezen. Prav lepo in primerno združuje dvojen **namen**: dela za obrambo in utrjevanje katoliške vere v domovini, obenem pa z molitvijo in dejansko ljubeznijo podpira vse, kar more pospeševati zedinjenje ločenih bratov s katoliško cerkvijo. Gotovo more za razširjanje katoliške vere z uspehom delati le tisto ljudstvo, ki samo goreče po veri živi. Že sam zgled pravega verskega življenja med Slovenci in sploh med katoliškimi Slovani lahko mnogo pripomore, da bodo naši ločeni bratje spoznali, da je katoliška cerkev, ki katoliškim Slovanom deli toliko dobrot, edino prava in zveličalna Kristusova cerkev.

Udje Apostolstva imajo naslednje male in lahke **dolžnosti**: 1. Molijo v namen Apostolstva vsak dan Očenaš in Češčenamarija s pristavkom: »Sveta Devica Marija, sv. Ciril in Metod, prosite za nas!« 2. Plačujejo po 2 vinarja na mesec ali 24 vinarjev na leto; radodarnosti se seveda ne stavijo meje. 3. Udje duhovskega stanu darujejo vsako leto vsaj eno sv. mašo v namen Apostolstva za njegove žive in mrtve ude (okoli 14. februarja ali 6. aprila ali 5. julija, ker so to spominski dnevi sv. Cirila in Metoda). Kjer bo kaj več zanimarja za Apostolstvo, tam se priporoča, naj bi udje poskrbeli, da se vsako prvo soboto v mesecu opravi sv. maša v počaščenje Brezmadežnega Spočetja Device Marije za zedinjenje Slovanov s katoliško cerkvijo.

Polovico društvenih doneskov bo odbor v sporazumu s knezoškofijskim ordinariatom porabljal za povzdigo verskega življenja v domovini in za podporo cerkvenega življenja naših rojakov v drugih krajih; pri tem se bo oziral na nasvete udov. Polovico doneskov (ali če bo mogoče še več) bo pa porabljal za podporo tistih katoličanov, ki so se iz razkola zedinili s katoliško cerkvijo ali pa sicer živijo raztreseni v razkolnih deželah. Ti katoličani so navadno zelo zapušteni. Treba jim je poskrbeti duhovnikov, skrbeti za šole, cerkve, semenišča, za dostojno službo božjo in podobne stvari. Le potem more katoliška cerkev v vzhodnih deželah napredovati. Zgled tistih vzhodnih kristjanov, ki so se prostovoljno zedinili s katoliško cerkvijo, lahko največ pripomore, da bodo še ločeni bratje spoznali svojo zmoto. Tukaj posebno veljajo besede svetega apostola Pavla: »Če en ud

kaj trpi, vsi udje z njim trpé, in če se povečuje en ud, se veselé z njim vsi udje« (1. Kor. 12. 26.).

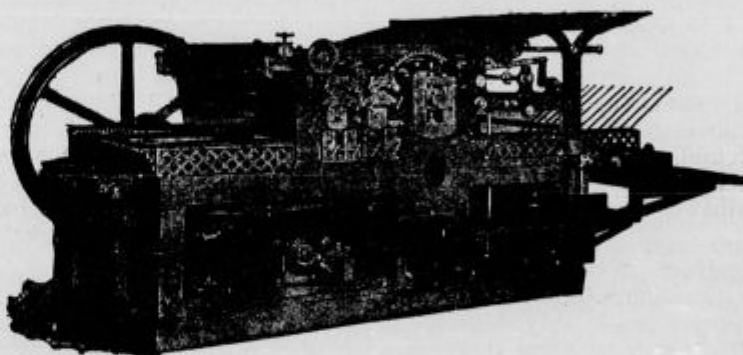
Odbor Apostolstva bo poskrbel, da bodo udje v vseh teh rečeh poučeni (v časopisih, s knjižicami, govori in predavanji).

Za tako bogoljubno delo so sv. oče Leon XIII. dovolili udom naslednje **odpustke**: Popolne odpustke dobijo pod navadnimi pogoji 1. na dan sprejetja; 2. na praznik sv. Cirila in Metoda (5. julija) ali v osmini; 3. na praznik Brezmadežnega spočetja Device Marije ali v osmini; 4. ob smrti uri, če skesano kličejo ime Jezus, vsaj v srcu. — Odpustke 100 dni dobijo udje enkrat na dan, če skesano in pobožno molijo Očenaš, Češčenamarija in Čast bodi Očetu itd., s pristavkom: »Sveta Devica Marija, sv. Ciril in Metod, prosite za nas!«¹⁾

Verni Slovenci! Iz tega lahko razvivate bogoljuben in apostolski namen »Apostolstva sv. Cirila in Metoda pod zavetjem preblazene Device Marije.« Pristopajte radi k Apostolstvu,²⁾ ki se imenuje po naših apostolih sv. Cirilu in Metodu. S tem bodele pripomogli, da se bodeta sv. Ciril in Metod častila, kakor zaslužita kot

Cirila in Metoda, da po milosti, ki jo imata pri Bogu po vseh vzhodnih deželah varujeta krščanstvo, katoličanom izprosita stanovitnost, nezedinjenim pa voljo k zedinjenju s pravo cerkvijo.³⁾ Apostolstvo se obenem zateka pod zavetje Device Marije. Sv. Ciril in Metod sta jo posebno goreče častila in njeno čast razširjala med Slovani. Nad grobom svetega Metoda na Velehradu se dviga veličastna starodavna cerkev, posvečena Materi Božji; tudi vzhodni nezedinjeni Slovani še sedaj zelo goreče časté Device Marijo. Zato zaupamo, da bo Mati Božja podpirala naše molitve in naše delo za ohranjenje in razširjanje prave vere, dragocene dedščine sv. Cirila in Metoda.

Verni Slovenci! Združite se v »Apostolstvu svetega Cirila in Metoda pod zavetjem preblazene Device Marije«; poslušajte klic sv. Cerkve, molite in pomagajte, da bi moglo v katoliški cerkvi trajno zavladati ono veselje, ki je navdajalo očete vesoljnega cerkvenega zbora Florentinskega (l. 1439.), ko se je razkolna cerkev po svojih zastopnikih — žal, le za malo časa — zedinila s katoliško cerkvijo: »Veselite se nebesa! Zemlja se raduj! Podrta je stena, ki je zahodno cerkev lo-

Brzotiskalni stroj.

velika svetnika in goreča apostola prave vere med Slovani. S tem bodele pa tudi ustregli opominom in prošnjam rimskih papežev, posebno Leona XIII., ki nas opominjajo: »Naj bi vsi častili in prosili sv.

čija od vzhodne. Sprava in edinstvo sta se povrnila. Po dolgotrajni megli žalosti in po strašni temi razpora je vsem zasijalo solnce zaželjene edinosti.«

To naj nam izprosijo Devica Marija in sv. Ciril in Metod.

V Ljubljani na praznik sv. apostolov Petra in Pavla l. 1909.

Profesor dr. J. Janežič,
predsednik »Apostolstva sv. Cirila in Metoda«.

Rektor dr. Francišek Ušeničnik,
misijonar (lazarist) dr. A. Nastran,
župnik Janez Kalan,
odborniki.

Dr. Fr. Grivec,
tajnik in blagajnik.

Tisk „Domoljuba“ nekdanj in sedaj.

Cenj. naše čitatele bo gotovo zanimala kratka zgodovina o tisku »Domoljuba«.

¹⁾ Okrožnica 'Grande munus' (l. 1880.)

ljuba», počenši z ustanovitvijo lista pa doslej.

Prvi letniki (ustanovljen l. 1888.) niso zavzemali toliko števila naročnikov kakor zadnji; tudi oblika je bila manjša in skromnejši obseg. Prvo leto je izhajal list kot mesečnik in je zavaljal le 8 strani, a že drugo leto je jel izhajati vsakih 14 dni v prvotnem obsegu. Umevno, da ni kazalo naročiti zanj posebnega tiskalnega stroja, rad se je zadovoljil s takrat običajnim. In kako se je tiskal prvotno »Domoljub«? Na razpolago je bil le majhen, pohleven tiskalni stroj, ki je natisnil na uro največ 750 izvodov, pa še to le po štiri strani hkrati; za nadaljnje štiri strani je bilo treba zopetnega tiska, ki je trajal pri 5000 naročnikih poldrugi dan delavnega časa. Z vedno naraščajočimi naročniki se je naš list povzdignil v večjo obliko; kmalu zatem je nudil že 16 strani čtiva. Preseliti se je moral na nov, večji brzotiskalni stroj, ki pa tudi ni bil dolgo kos započetim nalogi. V pomoč mu je prišel novi večji, ki je prevzel tisk 8 strani, to je polovico tiska. Oba sta tiskala na uro po 1000 enostranskih izvodov, včasih tudi 100 več. Sedaj je bil list šele tiskan, ali treba ga je bilo še zložiti v manjšo obliko, kajti celih, nezloženih pol ne kaže pošiljati naročnikom. Za to smo potrebovali zopet več oseb, da so list zgibale in ga oddale upravnštvu, ki ga je opremilo z naslovi in ga odposlalo med svet.

Opetovano se ponavlja oče pritožbe vsled prepozno dostavljenega lista in pa rastoče število naročnikov, je pramorala tiskarno, nabaviti si stroj, ki je v tiskarni list hkratu tudi zgibal. S pomočjo tega stroja so bile odveč vse osebe, ki so dotlej list zgibale. »Domoljub« je bil dostavljen naročnikom pravočasneje in zadovoljeval nekaj časa tudi v tem oziru naše naročnike.

Po preteku petih let se je prelevil nekdanji mesečnik celo v tednik. Število naročnikov je poskočilo zopet v toliko, da kljub hitrejšemu tisku in kljub nabave zgibalnega stroja ni moglo izdajateljstvo ustrezati zahtevi naročnikov. Misliti smo morali na novo od pomoč. Toliko zaželenje novosti so bile čitateljem vsled prepočasnega tiska že zastarele. Kako temu od pomoči? Brzotiskalni stroji so bili prepočasni, za novejši, takozvani rotacijski stroj, je bilo pa število naročnikov vendarle prepičlo. Edino rešitev smo uvideli v hitrejšem stavljenju, kajti tudi stavci so rabili po tri dni, predno je bil list goden za tisk. Omislili smo si dva že v »Domoljubu« popisana »Lajnotajpa«, ki sta vplivala kar po cele vrste. S pomočjo imenovanih strojev je bil stavek dosti hitreje končan; samo en stroj je nadomestoval štiri stavce.

A tudi to ni zadostovalo. Novi naročniki so se vedno pridneje oglašali, obseg lista je bil znova prepičel. Sklenili smo dodati vsaki drugi številki sedamji prilogi »Društvenik« in »Naš kmetski dom«. Zadelj smo ob nove ovire. Kdaj naj list natisnemo? V poštev je prišel že tretji brzotiskalni stroj, a kljub temu ne bi mogli zinagovati. Stavna stroja sta postavila

snov pač pravočasno, le tiskalni stroji so prepočasni mleli.

Navzlic temu, da smo imeli za tisk »Domoljuba« tri brzotiskalne stroje, je trajal tisk po tri, dostikrat celo po tri in pol dneva. Pripetilo se je celo, da nismo mogli naročnikom lista pred nedeljo dostavljati, kar je povzročilo opravičene pritožbe. Samo za tisk so potrebovali tri brzotiskalne stroje 3×25 ur, to je skupno 75 ur. Kaj šele, če je bil med tednom praznik! Takrat so delali stroji pozno v noč in pričeli zarana v jutro. Poleg teh zamud smo morali posamezne priloge v glavni list vlagati. To je bil zopetni zadržek pri odpošiljanju lista. Skrajni čas je bil, narediti ponavljajočim se oviram enkrat za vselej konec. Edino rešitev smo uvideli v rotacijskem stroju, katerega naročitev nam ne bi smela pred leti niti na um priti. Sedaj je bil čas zanj dokaj goden. Ker pa zahteva ogromnega kapitala, smo se morali baviti z mislijo, se bode li samo za »Domoljuba« izplačal ali ne. Rotacijski stroji so namreč različni. Priprosti sistemi so ustvarjeni le za eno velikost papirja, novejši so pa že v toliko izpopolnjeni, da tiskajo razne velikosti. Tisk samega »Domoljuba« na imenovanem stroju se nikakor ne bi bil izplačal, združiti smo morali še »Slovenca« in »Bogoljuba« na rotacijski stroj in računali hkrati tudi na druge večje stalne tiskovine, kakor »Pratiko« itd. In načrti so postali dejstvo. Našim razmeram prilagodni stroj deluje že par mesecev v naši tiskarni in je prestal že vse preizkušnje. Cenj. čitatelje »Domoljuba« bo gotovo zanimalo, da jih seznanimo natančneje o njega konstrukciji, hitrosti in načinu tiska.

Brzotiskalni stroj ima vodoravno se premikajočo ploščo (fundament), kamor se položi skupni sestavek posameznih črk. Nad imenovanim fundamentom je štiri do osem z barvo namazanih cilindrov in valjarjev, ki prevlečejo pri vsakokratnem premikanju fundamenta črke znova z barvo. Ko zavzame sestavek črk notranjo smer stroja, obkroži zgoraj se nahajajoči s papirjem obloženi cilindri ves sestavek črk, ki povzroči s pomočjo pritiska na črke pravičen odtisk. S pomočjo premikajočih se trakov pride nato po eni strani tiskana pola na dan. Medtem poklada vlagalka zopet nove pole v stroj, katerih tisk se vrši nadalje po omenjenem načinu. Ko je ves tisk po eni strani končan, se prevrnejo že tiskane pole na tiskano stran in se jih poklada z navzgor obrnjeno belo stranjo znova v stroj. Sedaj je tisk končan. Na uro se doseže 1000, kvečjemu 1600 tiska, a to le na novejših strojih.

Rotacijski stroj nima pa nikakega vodoravno se premikajočega fundamenta; obstoji iz samih vedno krožečih valjarjev ali cilindrov; vsled tega tudi ime rotacijski ali krožeč. Ker nima nikakega vodoravnega podstavka za črke, tudi tiskati ne more s posameznimi črkami; razrušil bi se ves stavek. Črke treba strniti v cilindru prilagodeno ploščo, kar imenujemo »stereotipijo«. Navadno strnemo dve »Domoljubovi« strani v eno ploščo. Mesto prvotno 20.000 posameznih črk (ena »Do-

moljubova« stran ima približno 10.000 črk), imamo eno skupno svinčeno ploščo, pri 24 »Domoljubovih« straneh 12 plošč. Te razdelimo v dve skupini: prvi 103 cm dolgi in ravnotako obsežni cilindri zavzame šest plošč, nasprotni cilindri zopet šest plošč. To bi bila razlika zgolj pri stavku, kaj šele pri papirju? Dočim smo vlagali v brzotiskalni stroj 103 cm dolge in 69 cm široke posamezne pole, ima rotacijski stroj v vlaganju papirja povsem drugačen sestav. Kakor smo omenili, stiska brzotiskalni stroj na uro največ 1600 izvodov. Stiskal bi jih celo več, ali prelahki sestav stroja in pa neprilčno vlaganje ne dopušča tega. Na rotacijskem stroju dosežemo pa celo 10.000 izvodov na uro. Vlagateljica ne bi mogla dohitevati tega, saj še 1600 listov komaj dohiteva. Izumitelji stroja so morali računati na to, da je treba omisliti tej konstrukciji tudi primeren papir, ki se naj s pomočjo kroženja sam odvlja. Mesto navadne nad meter dolge in dober meter široke pole vložimo hkratu v stroj krog 7000 metrov dolgo polo, ki je zvita v podobi kolesa. Taka pola tehta nekako 400 kilogramov in stane približno 150 K. Za eno številko porabimo štiri valjčke papirja, krog 28 kilometrov dolžine. V obliki kolesa zvito polo naložimo v za to pripravljen podstavek (glej na sliki črko A) in jo ovijemo krog raznih cilindrov čez črke. Ko je to komaj pet minut trajajoče vlaganje končano, spustimo stroj v tek, ki obenem, ko tiska, posamezne pole reže, šteje, vlaga priloge v glavni list in jih popolnoma zlozene iz stroja izmetava. Ves tisk z vlaganjem in zgibanjem vred traja dobre tri ure, dočim smo prej potrošili na brzotiskalnih strojih 3×25 , to je 75 ur.

Pripombe vredne so sledeče priprave: Vloženi valjček papirja se lahko regulira na levo ali desno. Malenkosten pritisk na vijak omogoči premikanje. Čim širši je obod valjčka, tem počasneje je odvijanje; čim manj je papirja na valjčku, tem hitrejši je tek valjčne osi.

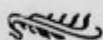
Počasnejši oziroma hitrejši tek valjčkov se regulira s pomočjo zavore. Tisk ene strani se vrši potom prvega cilindra, na katerem se nahaja stereotipni stavek in krog tega papir. Sosedni s sukrom in papirjem prevlečeni cilindri se drgne vedno ob prvega, katerega vsakokratni pritisk povzroči tisk. Enako naloge imata višje ležeča cilindra, ki omogočata na isti način tisk po drugi strani. V tesni zvezi z imenovanimi cilindroma sta dve barvilni shrambi. Tisk prve strani zahteva zase, tisk druge zase barvilo. 26 valjčkov ima nalogo barvo redčiti in jo prenašati na s stavkom obdana cilindra. Tudi ti dve shrambi se za prenašanje več ali manj barve regulirata. Pri tisku 24 strani »Domoljuba« odreže majhen krožni nož tretjino (8 strani) lista, ga s pomočjo železnega droga obrne in vloži v 16 strani obsegajoči glavni list. Tako vloženi kompletni list odreže drugi poševni nož in ga ločenega od ostalega papirja vloži med dva valjarja, ki ga s pomočjo lopatice prvič zganeta. Trakovi odvedejo enkrat zložen list k nadaljnjima valjčkoma, ki ga na prejšnji način vdrugeč zganeta. Slična pri-

prava provzroči tretji zgib. Sedaj je »Domoljub« končan in ga nalašč za to pripravljeni premikajoči trakovi izmetavajo iz stroja. (Glej sliko, črko B.)

Posebno zanimive so razne oblike tiska. Kakor omenjeno, tiskamo na njem »Domoljuba«, »Slovenca«, »Bogoljuba«, Pratiško in druge večje tiskovine. Časopisi in tiskovine imajo razne oblike; deloma so ožji ali širši, deloma krajši ali večji. Vsled enakega v isti legi se nahajajočega cilindrovega oboda se običajno oblike niso mogle preminjati. Našemu stroju smo pa omislili dodatno konstrukcijo, ki omogoča različne obsege cilindra, le-ti zopet razne oblike papirja. Pri boljših tiskovinah deluje žeta pri tisku še dva posebna strojčka: zračna sesalka, ki ima nalogo, da s pomočjo vsrkavanja zraka pridržuje že razrezane pole na cilindru in pa snažilni aparat »Paroloid«, da sproti čisti s suknom prevlečene cilindre.

Rotacijski stroj je 5 metrov dolg, tri metre širok in nad dva in pol metra visok. Za nadziranje in pripravljanje tiska se je treba posluževati stopnic. Tehta 25.000 kg ali 450 starih centov. Vzidan je na betoniranih tleh, sicer bi se poslopje pri tisku kolikor toliko treslo.

Podali smo površen popis rotacijskega stroja, ki ga bo pridejana slika nekoliko bolj pojasnila. Vendar mora stroj z lastnimi očmi videti, in sicer v teku, kdor hoče dobiti pravi pojem in popolno sliko o njem in njegovem delovanju. Kdor pride po opravkih v Ljubljano in mu preostaja kaj časa, naj skoči za par trenutkov v Katoliško tiskarno, če mogoče ob pol petih popoldne, ko se tiska »Slovenec« in se mu bo drage volje pokazal ta zanimivi stroj. Prepričal se pa tudi bo, da »Katoliško tiskovno društvo« vse stori, kako bi do najvišje stopinje povzdignilo katoliški tisk, zlasti časopisov in v vsakem oziru ustrezno željam naročnikov.

V Kamnik!

Veliko prireditev se bo vršilo avgusta meseca; med najvažnejše pa smemo gotovo šteti dan združene slovenske krščanske mladine 8. avgusta v Kamniku.

Prejšnja leta je bilo pri tej priliki treba več o nas pisati, glasneje vabiti in prepričevati somišljenike o pomembnosti našega gibanja. Z zadovoljstvom smemo danes reči, da smo te dolžnosti oproščeni, ker je Bog naša prizadevanja obilo blagoslovil, ljudstvo pa jih je razumelo, tako da je danes slovenska telovadka organizacija Orel visoka šola naše mladine, dom vseh poštenih fantov, zibelka zavednih mož, ki naj ustvarijo našemu narodu lepše dneve kot jih je dozdaj imel.

Kapital, ki so ga nakopičili naši velmožje, moramo izročiti krepkemu, žilavemu in visoko izobraženemu rodu. In v to svrhu ga moramo vzgajati; vzgojiti mlade može jeklenih mišic, nezlomljive vztrajnosti, nepojemajoče čemeržije in vzprejemljivega, gibčnega razuma ter ple-

menitih src. Orel ima to nalogo; vrši jo vestno, zaveda se pa tudi, da je komaj na začetku poti in da mora čezdaljebolj napredovati, nikoli se ne ustaviti, iti nasproti še hujšim bojem.

Zato potrebuje podpore, potrebuje simpatij slehernega našega somišljenika. Organizacija, ki šteje blizu 80 odsekov po celi slovenski zemlji od Maribora do Trsta, organizacija, v kateri so zbrani naši najmlajši, največje bogastvo kar ga ima naš mali narod, organizacija, ki ni za parado in štafazo, ampak prava bojna četa, prekipajoča sile, je vpoštovanja vredna, mora biti naš ponos, zenica v našem očesu — naš ljubljeneec.

V Kamniku se vidimo. Mladeniška telovadska četa bo nastopila častno; o tem smo prepričani. Na eni strani skrbé naši vrli somišljeniki v Kamniku, da bo prireditev v vsakem oziru vspeha, na drugi si prizadeva za organizacijo zleta Z. T. O., okrožja po deželi pa ga vneto podpirajo. Podrobnosti se bodo odlej vedno objavljale. Spored je v glavnem:

Dopoldne.

I. Ob pol 10. uri prihod posebnega vlaka v Kamnik.

II. Ob 10. sveta maša v župni cerkvi.

III. Od 11. do 12. ure: Govori in pozdravi pred »Kamniškim Domom« in obhod po mestu s kavaljado in godbami.

IV. Ob 12. skupno kosilo.

Popoldne.

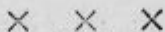
V. Ob 4. uri javna telovadba.

VI. Ob 6. veselica.

8. avgusta naj se zbere v Kamniku vse, kar v našem ljudstvu najmarljiveje dela za krščansko in demokratiško idejo. Vsa društva naj si tu podajo roke — najdaljnje fantje naj se tu mesebojno spoznajo — spoznajo pa tudi svoje voditelje, odličnjake naše politične in nepolitične organizacije. Tu bomo vsi — možje, fantje, žene — vsi stanovi — kmečki, delavski, meščanski — pregledali svoje vrste, preden se podamo zopet na jesensko in pozimsko organizatorično delo in skupno zapeli našo prelepo himno:

K božjemu solncu dvignimo krila
večne ljubavi vabi nas žar.
Z nebe višine Orla bo sila
krivdo in sužnost razbila vsikdar!

Nadalje priglašeni odseki:

30. Celje, 31. Gorica, 32. Sp. Idrija, 33. Jesenice, 34. Komenda, 35. Kamna gorica, 36. Gor. Logatec, 37. Smartno pri Litiji, 38. Vrhnika, 39. Ziri, 40. Dol ob Savi, 41. Št. Jurij ob Taboru, 42. Borovnica, 43. Idrija, 44. Dol. Logatec, 45. Cerkljica. Dosedaj je priglašenih 504 članov, 347 v kroju. Pri prostih va'ah jih nastopi od dosedaj priglašenih 352.

Godbi.

Pri sprevodu, javni telovadbi in veselici sodeluje vojaška godba c. kr. pešpolka št. 47 iz Gorice in kamniška mestna godba.

Ob telovadišču

bodo postavljene tribune s sedeži. Vstopnina: I. vrsta 2 K, II. vrsta 1 K. Vstopnina k veselici 40 vin. Telovadci v kroju so vstopnine prosti.

Društveni vestnik.

Ij Naš »Ljudski dom« v Ljubljani! Te dni je novostanovljena zadruga »Ljudski dom« za 47.000 kron kupila staro strelišče, ki postane v kratkem dom slovenske krščansko-socialne organizacije v Ljubljani. Staro strelišče bo potreban primerno prezidano, naša organizacija dobi v njem prepotrebno svojo veliko dvorano z galerijami in modernim gledališkim odrom. Z »Ljudskim domom« bo pričetek nove dobe naši krščansko-socialni organizaciji v Ljubljani!

Ij Iz zgodovine starega strelišča. Turška nevarnost je prisilila v 15. veku tudi Ljubljančane, da so svoje mesto trdno obzidali. Pa to bi jim le malo pomagalo, ako bi se ne mogli braniti. Mera so se pridno uriti v streljanju. Imeli s skupne vaje, ki jih listine že leta 1507 omenjajo. Deželniki knezi so od 1570 dalje dajali celo darila kot nagrade za najboljše strelce. Ti strelci so bili pravzaprav deželna bramba ali vsaj meščanska bramba, ker so branili mesto in deželo od vojnem času. Iz te brambe pa se je razvilo polagoma strelsko društvo, ki si leta 1711 sestavilo pravila. Streljali so najprej na gradu, pozneje pod gradom, kjer so si pod načelništvom znanega slikarja Andreja Herrleina leta 1804 sezidali za tiste čase lepo poslopje, sedaj imenovano staro strelišče. Herrlein je prečel tudi poslikal, a te slike so v teku časa obledele in naposled izginile pod novim beležem. Načrt za hišo je napravil inženir Matej Poll. Leta 1843 so poslopje nekaj popravili in razširili. Leta 1876 so sezidali novo strelišče, staro pa služilo od slej v spodnjih prostorih za ljudsko in dijaško kuhinjo, v zgornjih pa je služilo do zadnjega časa za razne prireditve, slovesnosti, celo deželni zbor je tu zboroval leta 1883. Na starem strelišču se je vršil prv slovenski katoliški shod in vseslovenski delavska slavnost ob priliki razvija za stave »Slovenske krščansko-socialne zveze«. Kmalu bo »staro strelišče« novo »Ljudski Dom«, posvečen našemu izobraževalnemu delu.

Iz slovenske krščansko-socialne zveze. Slovenska krščansko-socialna zveza prosi vsa ona društva, ki so pred časom vdobila položnice za plačilo zaostale članarine, pa niso še poslala udnine, da dopolnjejo kmalu. — Znakov ima S. K. S. Z. samo še par tucatov v zalogi. Kdor si misli omisliti zvezine znake, naj naroči takoj, dokler so še v zalogi. Znak stane 70 vinarjev. Kdor naroči sam enega ali dva, lahko pošlje znesek v znakih in 10 vinarjev za poštino.

Brdo. V nedeljo, 1. avgusta, priredi tukajšnje društvo igro s srečolovom. Čisti dobiček srečolova je namenjen pogorelcu v Dupelju. Farani! Pokažite svojo ljube-

zen do bližnjega ob tej priliki in prinesite vsak kak dobiček za srečolov. Sprejema jih prodajalničar na Brdu. Dne 1. avgusta orej vsi na dvorišče tukajšnjega župnišča! Sosedna društva se uljudno vabijo!

Prva veselica in igra »Pri gospodi« slov. katol. izobraževalnega društva na Šenturški gori dne 18. julija t. l. se je izvršila z nepričakovanim uspehom. Kakor pevci in pevke, tako tudi igralke, želi so splošno hvalo in priznanje. Navzoče mnogobrojne goste iz Cerkelj, Komende, Kraja, Mekinj, Stranj in Tunjic je kar presenetil nastop pevcev in igralcev. Samo pol leta živi še le društvo, pa tako lep sad izobrazbe prihaja na dan. Le tako krepko

Umetnost v izobraževalnih društvih.

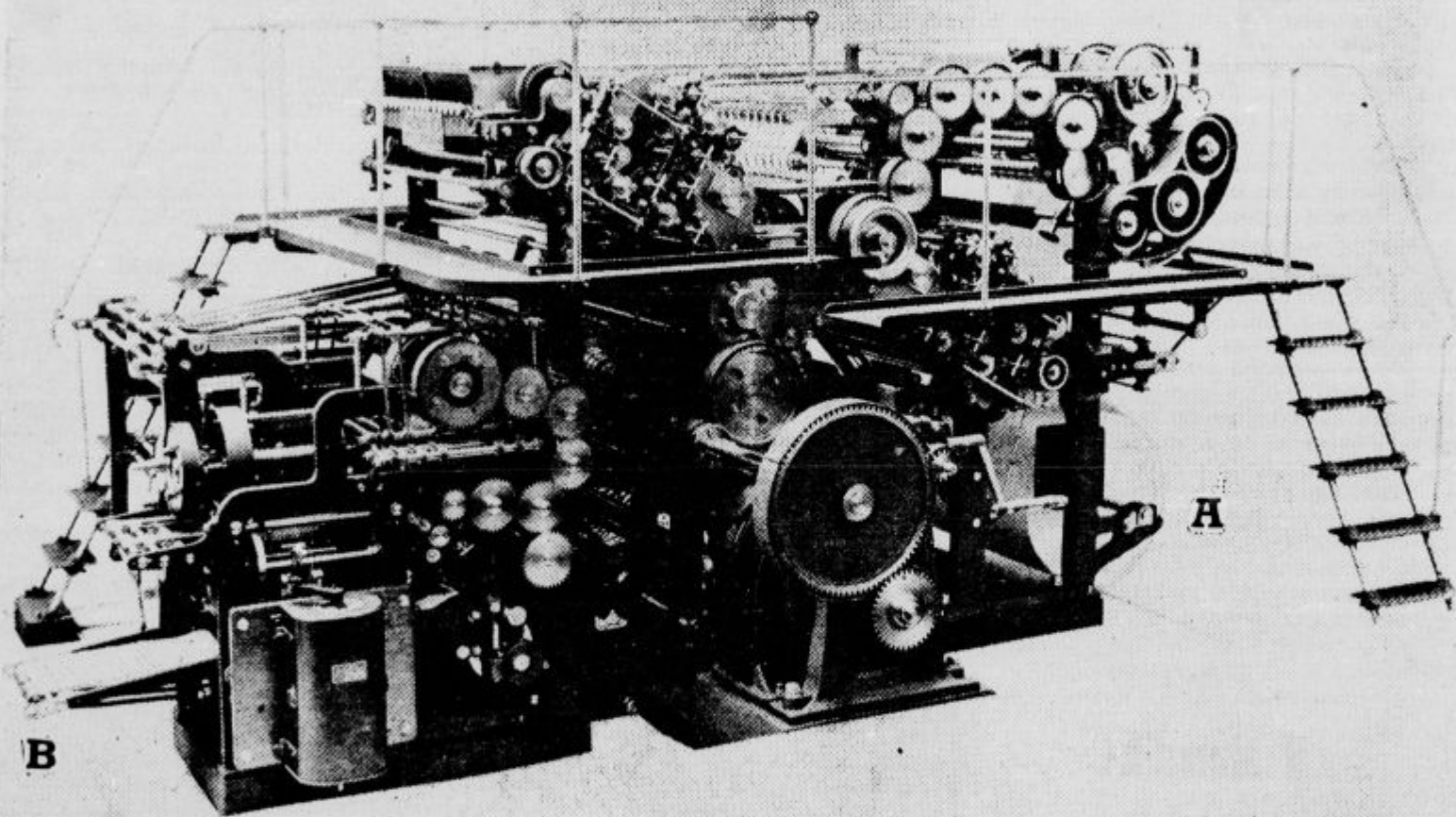
Kje najdemo umetnost? — Tam ob temnem bohinjskem jezeru, obdanem od venca sivih velikanov, ki se v vsej krasoti zrcalijo v prozorni gladini jezera. Na kraški skali starega devinskega gradu ob Jadranskem morju, kadar večerno sonce s poslednjimi žarki obseva morsko planjavo. Tam na zapadnem obrežju blejskega jezera v pozni jeseni, ko najrazličnejše barve krasi naravo in siva skala blejskega gradu pred nami kot mogočna stavba

ko divji vihar lomi drevje, buči v daljavi in prihaja vedno bližje, ko ledena reka razbija po polju in vrtovih, ko pa po končani nevihti zopet sonce zableski in nam mavriča oznanja konec nevihte, ko na vsakem listu blesté diamanti.

Vso umetnost najdemo v naravi. Stvarnik je nedosegljiv umetnik, učitelj, katerega učenec nikdar ne doseže.

Estetično uživanje v prosti naravi moramo tudi v naših društvih najvišje ceniti. Kdor je le enkrat šel z očetom-kmetom v nedeljo popoldne po polju, je gotovo tudi čutil, da ima naše ljudstvo za to veliko smisla.

To, kar človeško oko v naravi z este-

Rotacijski stroj.

in vrlo naprej na polju izobrazbe. Vsaivala in čast pa g. učitelju-pevovodju za njegovo vnemo in trud! — Vrtina zabava se je razvila v pravo ljudsko veselico v splošno veselje in zadovoljnost. Med drugimi vrlimi gosti je bil počastil veselico s vojo navzočnostjo g. župana iz Komende, Andrej Mejač, in dr. Gustav Mayer s sorogo. Čast jim! — Ker je precej kronično stalo na čistem, bo danes leto gotovo že avihrala društvena zastava na naših ljubkih planinskih višavah v radost in potosinovom in hčeram prekrasne naše omovine!

kipi proti nebu in lahni valovi pluskajo ob otočič v sredini. Tam na Celjskem gradu, ko nam pogled objema prelepo savinjsko dolino. V nedeljo jutro, ko s kmetom gremo na polje, kjer lahni vetrič zaziblje v enakomerno valovje rženo polje. Tam kjer vlada popolni mir, kjer čutimo nedosežno harmonijo miru v naravi. V logu po dežju, ko nam iz nešteto grl donijo nasproti najrazličnejše, a vendar harmonične melodije. Ob slapu Savice, bobneče in šumeče. Poletnega popoldne, ko je nebo zatemnelo za črnimi oblaki, ko blisk nam jemlje vid, ko ognjena strela riše svoje prečudne, grozo in strah vzbujajoče črte na nebu, ko nam grom pretresa mozeg,

tičnim užitkom opazuje in istotako človeško uho posluša, ne da bi si moglo natančno razjasniti vso to lepoto, to umetnost razumno uživati in še več celo umetniško delovati, mora biti naloga umetniške izobrazbe v naših izobraževalnih društvih.

Veliko več vredno, kakor uživanje umetnosti, je gotovo sodelovanje pri umetniških proizvodih, zato moramo tudi na poslednje polagati veliko važnost. Petje, glasba, deklamacije, žive slike in tudi telovadba morajo biti redna sredstva pri dosegu glavnega namena naše izobraževalne organizacije.

Teoretična predavanja o upodablja-

slike dotičnih umetniških proizvajalcev, bodo izkušala po podrobnostih razložiti umetniško vrednost umetnine. Samo uživanje umetniških proizvajalcev, kakor nam je n. pr. nudijo predstave igralcev po poklicu, pri petju in glasbi koncerti raznih pevskih društev, naposled pa tudi gramofon, avtomati itd., bode pri našem izobraževalnem delu le takrat imelo pomen, če stoji proizvodnja res na vrhuncu umetnosti in bo služilo le kot nekaj vzgled za lastno izpopolnjevanje.

O petju govoriti se mi ne zdi posebno potrebno. Nobeno izobraževalno društvo menda ne eksistira na Slovenskem, ki bi ne gojilo petja. Le škoda, da se povsod sliši tožba radi pomanjkanja izsolanih pevovodij. Tisti stan, ki bi imel največ prilike, poleg tega pa ima tudi socialno dolžnost — to je učiteljski stan, se v svoji pretežni večini danes še odteguje tej svoji nalogi. Škoda, da na mesto učiteljstva še ni mogel povsod stopiti primerno plačan organist.

Nekatera društva si bodo mogla pomagati na ta način, da si s sosednjimi društvi izbere enega pevovodjo, kakor se že ponekod godi.

Pri pevskih točkah naj bi se ne preziralo narodnih pesmi. Normalno bi moralo stati na naših programih umetno pesništvo vedno na drugem mestu. Da pa pri tem ne smemo pozabiti, da pesem »nikdar ni prijetna, ak' žali uho«, je samo posebi umevno. Zbirka narodnih pesmi imamo dovolj. Primerna in potrebna bi bila za vsako izobraževalno društvo Bajukova zbirka. — Sicer pa naj bi vedno mislili, da ne število, ampak kakovost odločuje pri uživanju in to še posebej pri umetniškem uživanju.

Ponekod po naših izobraževalnih društvih se je poskusilo tudi z glasbo. Pred nami stoje pa ravno v tem oziru svarilni vzgledi. V dobi narodnega probujenja so rastla društva kakor gobe po deževju iz tal. Po nekaterih društvih so se oprijeli tudi glasbe, učili so se raznih instrumentov, in danes imamo na nekaterih krajih kar cele vasi godecev. Taka vas je n. pr. Prvačina na Goriškem. Godec je bolj ciganski element, nestalen je, njegova moralna kakovost je dvomljiva, pijača mu je začetek in konec pri njegovem delu. Isto izkušnjo so napravili tudi na Neniškem v ondodnih izobraževalnih društvih.

Naš namen ni vzgajati godece, zato v izobraževalno društvo ne glasbe, ki bi bila primerna za plesišča. Kaj torej? Nemci priporočajo citre. Ponekod najdemo tudi pri nas na kmetih ta instrument. Imam strica, ki je sam napravil citre in si tudi sam napravil melodijo, katero brenka na citre. Naši sosedje Hrvati in Srbi imajo gusle, od Hrvatov smo dobili tamburico, ki po mojem mnenju ne bode postala nikdar glasbeni instrument za plesišča, ker za tisti dirndaj ni dovolj hreščeča. Tamburaški odseki v naših društvih bodo gotovo pospeševali glavni namen izobraževalnih društev, bodo pa tudi zelo vabili mladino v društva, saj tamburanje ni posebno težka umetnost, vendar

Prej ko zastavo bi morala imeti naša izobraževalna društva harmonij ali pa glasovir. Prednost bi dal harmoniji že zaradi tega, ker ne bomo harmonija nikdar slišali pri plesu in ker je bolj primeren za poduk v petju. Gotovo se bode mlad kmečki fant prej zanimal za harmonijo, prej se naučil igrati na njem, kakor pa na klavirju, saj ga glas opominja zelo na orglje v cerkvi. Sistematičnega poduka v glasbi seveda v naših izobraževalnih društvih že radi tehničnih težkoč ne bomo gojili.

Naša izobraževalna društva imajo pogosto en oddelek knjižnice zelo ubožen, in to je ravno tisti, ki pri gojitvi umetnosti pride v prvi vrsti v poštev — pesniški oddelek. (S. K. S. Z.) Škoda je res, da še nimamo nikake zbirke naših najboljših pesniških umotvorov nekako v takem obsegu, kakor je lani Mohorjeva družba izdala Gregorčičeve poezije, vendar bi morali za sedaj tudi zbrana pesniška dela naših pesnikov naročiti, če tudi bi s tem dobili v knjižnico, kar ravno ne spada v njo. Nobena knjižnica ne sme pogrešati štirih zvezkov Gregorčičevih poezij in sicer, če je le mogoče, v več izvodih. Deklamacije ne smejo biti le programne točke pri društvenih prireditvah, ampak gojiti se morajo tudi redno. V nedeljo popoldne bodo naši fantje in naša dekleta najbolj dovzetna za deklamacije, za čitanje pesniških umetnin, takrat se jim bo najlažje od razumnega voditelja dalo osnovne pojme o ritmu, o naglasu, o vsem načinu pravilne deklamacije. Seveda se voditelj ne sme pri izbiranju pesmi ravno pustiti voditi od članov, kajti važnejše umetnine zahtevajo tudi študij in priprave. (Krst pri Savici.)

Brez glasnega čitanja, brez deklamacij nobenih predstav, brez predstav nobenega življenja v društvu, nobene umetniške izobrazbe. Anglež Bacon pravi o pomenu predstav, da urijo spomin, izobrazujejo glas in pravilno prednašanje, dajo plemenitost v zunanosti, v hoji in v izrazu obraza, vzbujajo pogum pri nastopu in tudi neplašljivost v javnosti. Jezuiti so pri vzgoji mladine posebno gojili predstave. Goethe je občudoval ta način jezuitske vzgoje, ker je spoznal, da daje užitek igralcem samim in jim vzbuja veselje za stvar samo. Glavni namen pri predstavah naj bo torej vzbuditi pri igralcih samih veselje nad stvarjo in njim samim dati umetniški užitek. Društveni voditelj bo imel zato pri pripravi zelo težko nalogo. Jasno je, da bode redko mogoče celo igro na enak način obdelati. Posebno pozornost bode moral posvetiti onim scenam, ki odločujejo dramatični uspeh. Tu bode moral pa tudi zahtevati popolnost. Če pri čitanju bode moral vso pozornost igralcev koncentrirati na take točke, še bolj potem pri izkušnjah.

Pri predstavah ni samo gledati na to, da igralci znajo svoje vloge, ampak tudi na scenerijo. Velike važnosti so sestave posameznih skupin. Najmučnejši vtis napravi pri predstavah, če igralci ne vedo, kje jim je stati, kako se imajo obračati.

Vse pomanjkljivosti, ki so kulis in kosturnastop igralcev, nastopi na odru pred ritikujoči gledavec in poslušavec! Vkljub tej glavni zahtevi pa moramo paziti tudi na to, da damo igri primerno ozadje. Kulise po mnogih izobraževalnih društvih že izdelujejo domači samouki. Obleke morajo biti vedno take, da ne vzbujajo smeha — ne kaki potlačeni cilindri, pomazani fraki, boljša je navadna nedeljska obleka tudi za gosposke vloge, kakor pa kaj tacega.

Glede iger samih je treba pomisliti, da morajo odgovarjati zahtevam, ki jih stavi umetnost na nje. Boljše nič, kakor kaj tacega, kar vzbuja samo smeh, samo deluje na nizke čute gledavcev! Izkušnja uči, da so tudi naši igralci po deželi zmogni igrati daljše vloge. One igre, ki jih izdaja »Zveza«, so seveda primerne. Med večjimi igrami moramo pa pred vsem dati prednost »Divjemu lovcu«, ki naj bi tvorila ono točko našega društvenega programa, kjer se poskusijo zmognosti igralcev. Vem, da bodo vloge Janezova, Zavrtnikova in Tončkova ter Majdina med ljudstvom vedno našle dovolj smisla. S tem sem se dotaknil tudi vprašanja o igrah z mešanimi vlogami. Vodilo naj nam v tem oziru bo: Po možnosti igre s samo možkimi in igre s samimi ženskimi vlogami! Na ta način se bodo voditelji izognili raznim težkočam in neprilikam, ki se sicer neizogibno pojavljajo in lahko uničijo ves vzgojivalen pomen iger. Da to naše ljudstvo tudi samo razume, mi dokazuje to, da naši dramatik-samouki po deželi v svojih proizvodih dosledno rabijo le ene vrste vloge. Toda s tem ni rečeno, da se moramo izključno posluževati takih iger. Kmeti fantje niso nezreli petošolci, ki jih je napačna vzgoja pokvarila, in naša dekleta tudi ne po romantičnih dogodkih hrepenenče preparantovke, zato pametni voditelj prav lahko vse morebitne nevarnosti odstrani, seveda pazljivosti in previdnosti je treba. Če so se fantje in dekleta posebej že dovolj pripravili za razumevanje iger z nastopi v igrah s samomožkimi ali samoženskimi vlogami, bodo tudi pri skupnih nastopih imeli le umetniški užitek. Posebno je treba seveda pri takih igrah povdariti vodilno idejo že pri čitanju in gledavcem pred predstavo. (Ideja »Divjega lovca«.) Treba je pa tudi previdnosti pri izbiranju igralcev in igralcev. Ponekod se bo dalo mnogo namenu služočega doseči, če bo mogoče za igralke pridobiti mlajše dame, ki se radi posvetijo taki nalogi. Skupni nastop mladeničev z damami bo imel na prve lahko prav ugoden vpliv.

Kar pa zadeva izbiro igravcev in igravk v obče, moramo posebno povdariti, da naša izobraževalna društva ne smejo biti nikake dramatične šole, kjer bi se gojilo igralce po poklicu. Škoduje namenu društva, če vedno le ene in iste osebe igrajo, čim več za javni nastop sposobnih članov ima društvo, tem bolje izpolnjuje svoj namen, tem manj bo gojilo ošabnost pri nekaterih članih, — saj vsak društveni voditelj vč, kako hitro se prijet.

(Konec prih.)

Daje po

4 1/2 %

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Kongresni trg 19

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg 19

sprejema hranilne vloge vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne in jih obrestuje - **po 4 1/2 %** brez odbitka, tako, da dobi vlagatelj od vsakih vloženih 100 K čistih 4 K 50 v na leto. Rentni davek plačuje društvo samo. Druge hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje prekinilo. Daje tudi svojim članom **predume** na osebni kredit, vračljive v 7 in pol letih (90 mesecih ali 390 tednih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menjice.

Dr. Fr. Dolšak l. r.,
zdravnik v Ljubljani, podpredsednik,

Prelat A. Kalan l. r.,
predsednik.

Kanonik I. Sušnik l. r.,
podpredsednik.

1955

SODE

vsake velikosti iz najboljšega hrastovega lesa ima na prodaj „Sodarska zadruga v Tacnu“, pošta Št. Vid nad Ljubljano. 1998 2-1

„ČAS“

znanstvena revija, izhaja 10 krat v letu in stane po 5 K na leto. Naročnino prejema upravištvo v Ljubljani.

HLAPCA ZA MLEKARNO

20—40 let starega, lahko tudi oženjen, sprejme takoj mlekarstvo Smarje-Sap pri Ljubljani. Od začetka plače 60 K na mesec in prosto stanovanje. Ob enem se lahko izuči za mlekarja. 1988 1

Za košnjo priporočamo najboljše ameriške kosilne stroje MC. CORMICK

kateri so ne samo po izreku enega samega, nego na Kranjskem že od več sto posestnikov, ki te stroje že več let vporabljajo kot najboljši in za naše kraje najpripravnejši spoznani. Vsakdo naj se torej sam prepriča in kupi le kosilni stroj MC. CORMICK. Opozarjamo posebno na naše nove nože z gostimi zobmi, ki posebno globoko režejo, za nizko in redko travo.

Edina zastopnika za Kranjsko:

2737

Karol Kavšeka nasl. Schneider & VEROVŠEK, Ljubljana, Dunajska cesta 16.

NAJBOLJŠA IN NAJSIGURNEJŠA PRILIKA ZA ŠTEDENJE!

Denarni promet do 31. decembra 1908
čez 72 milijonov kron.

Lastna glavnica K 420.537.92

Stanje vlog dne 31. majnika 1909
čez 20 milijonov kron.

LJUDSKA POSOJILNICA

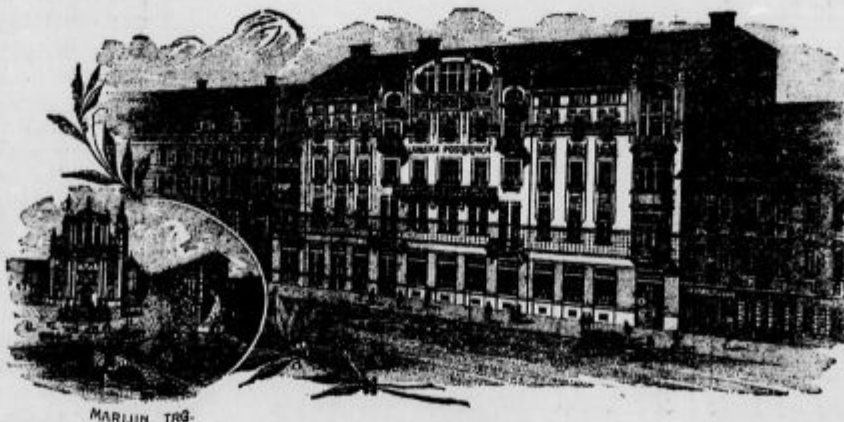
registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Miklošičeva cesta štev. 8, prtiličje, v lastni hiši nasproti hotela „Unlon“ za frančiškansko cerkev

sprejema **hranilne vloge** vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldan ter jih obrestuje po

4 1/2 %

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih vloženih **100 kron čistih 4.50 kron na leto.**

MARJIN TRG

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so poštno - hran. položnice na razpolaganje. Sprejema tudi vloge od svojih zadrušnikov na tekoči račun ter daje istim posojila proti vknjižbi z in brez amortizacije, na osebni kredit (proti poroštvu) in zastavi vredn. papirjev. Menjice se najkulant. eskomptirajo.

Dr. Ivan Šušteršič, predsed. Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsed. Odborniki: Anton Belec, posestnik, podjetnik in trgovec v Št. Vidu n. L. Fran Povše, vodja, graščak, državni in deželni poslanec. Anton Kobi, posestnik in trgovec, Breg p. B. Karol Kauschegg, veleposestnik v Ljubljani. Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani. Ivan Kregar, svetnik trg. in obrt. zbornice in hišni posest. v Ljubljani. Fran Leskovic, hišni posestnik in blagajnik „Ljudske posojilnice“. Ivan Pollak ml., tovarnar. Karol Pollak, tovarnar in posestnik v Ljubljani. Gregor Šilbar, župnik na Rudniku.